

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 340.32

Губань Р. В.,

к. ю.н., доцент кафедри муніципального права
Академії муніципального управління

РОЗВИТОК ЗАКОНОПРОЕКТНОЇ РОБОТИ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ СУСПІЛЬНОЇ МОРАЛІ В УКРАЇНІ У 1998-1999 РОКАХ

Анотація. У статті проводиться аналіз проектів законів України, щодо захисту суспільної моралі, які були зареєстровані у Верховній Раді України в 1998-1999 роках.

Аннотация. В статье проводится анализ проектов законов Украины, относительно защиты общественной морали, которые были зарегистрированы в Верховном Совете Украины в 1998-1999 годах.

Annotation. The analysis of projects of laws of Ukraine is conducted in the article, in relation to defence of public moral, which were incorporated in Supreme Soviet of Ukraine in 1998-1999.

Постановка проблеми. Незважаючи на те що проблема правового регулювання захисту суспільної моралі, як свідчать нещодавні опитування, є вельми актуальною темою, однак, незважаючи ні на теоретичне значення ні на практичне, це питання правового регулювання захисту суспільної моралі залишається малодослідженим. Невиправдано мало уваги в українській юридичній науці приділяється питанню історії правового регулювання захисту суспільної моралі в Україні.

Ступінь наукової розробки теми. Однак потрібно зауважити, що в Україні все-таки є науковці, які приділяли правовому регулюванню суспільної моралі увагу. Це насамперед В. В. Вітвицька, В.В.Костицький, Л. С. Кучанська, А. В. Ландіна, Л. І. Миськів, В.О.Морозова. Особливо хотілося б відзначити роль в розгляді цієї проблеми львівського науковця Д. Гудими, який розглядав охорону моралі як правову підставу для обмеження прав людини.

Все ж питання розвитку законопроектної роботи з питань захисту суспільної моралі в Україні так і не стали предметом досліджень українських вчених. З огляду на це, метою даної статті й є аналіз законопроектної роботи з питань захисту суспільної моралі в Україні для заповнення цієї прогалини.

Викладення основного матеріалу. Як свідчить інформація на сайті Верховної Ради України, законопроектна робота щодо захисту суспільної моралі розпочалася ще у 1998 році. 3 червня 1998 року народним депутатом України В. В. Костицьким був зареєстрований законопроект № 1122 «Про захист громадської моралі та психіки людей від негативного впливу теле-, кіно-, відеопродукції» [2].

Важливим елементом зазначеного вище законопроекту було те, що в ньому передбачалося створення інституційного механізму захисту суспільної моралі. Так, відповідно до ст. 2 цього законопроекту передбачалося створення Ради з питань захисту громадської моралі при Президентові України, а також зазначалося що в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі для розгляду звернень громадян і громадських організацій створюються Ради з питань захисту громадської моралі з числа відомих громадських діячів, вчених, діячів культури в складі 9-15 членів з врахуванням пропорційності представництва республіканських (Автономної Республіки Крим), обласних, міських (міст Києва і Севастополя) органів політичних партій і громадських організацій з Всеукраїнським статусом. Ці ради мали обиратися на сесіях відповідних рад шляхом таємного голосування.

Відповідно до ст. 4 згаданого законопроекту ради мали розглядати питання про наявність небезпеки для громадської моралі у кінофільмах, що демонструються у загальнодоступних кінотеатрах, а також у передачах по загальнодоступних і загальнонаціональних каналах телебачення за заявами громадян, органів політичних партій та громадських організацій або народних депутатів України. В ст. 5 передбачалося, що Рада мала приймати одне з таких рішень:

- Про заборону показу в Автономній Республіці Крим, області, містах Києві, Севастополі певної телепродукції по загальнодоступних і загальнонаціональних каналах, демонстрації кіно-, відеофільмів, якщо вони містять насильство, жахи та порнографію.

- Про наявність насильства, жахів та порнографії у телепередачі, що пройшла по загальнодоступних і загальнонаціональних каналах та показаному в загальнодоступному кінотеатрі фільмі.

- Про відсутність насильства, жахів та порнографії у демонстрованих телепередачах по загальнонаціональних та загальнодоступних каналах, а також в продемонстрованих кінофільмах та відмову у задоволенні заяви.

Щоправда, передбачалась можливість оскарження Рішення Ради у судовому порядку. Потрібно відзначити, що норми даного законопроекту не носили декларативного характеру. Так, статті 9 та 10 згаданого вище законопроекту передбачали відповідальність за порушення даного закону. Посадові особи підприємств, установ і організацій незалежно від їх підпорядкування та форми власності, які дозволили демонстрування по загальнонаціональних та загальнодоступних каналах телебачення, а також демонстрування кіно-, відеопродукції у загальнодоступних кінотеатрах, мали притягатися до адміністративної відповідальності у вигляді штрафу в розмірі однієї тисячі мінімальних неоподатковуваних мінімумів заробітної плати. А за повторне правопорушення на винну особу мав накладатися адміністративний штраф у розмірі до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів заробітної плати.

На цьому законопроектна робота щодо захисту суспільної моралі не зупинилася. Вже 10 листопада 1998 року народний депутат України

В.В.Медведчук запропонував проект Закону України № 1122-1 «Про недопущення розповсюдження кіно- і відеопродукції, що демонструє порнографію, жахи, чи пропагує культ насильства і жорстокості» [3]. Потрібно зазначити, що це був не об'ємний законопроект. Він складався всього лише з 11 статей (3 розділи). Перший розділ - загальні положення, у яких визначалися терміни (ст.1), суб'єкти (ст.2), принципи запобігання розповсюдженню кіно- і відеопродукції з елементами порнографії, жахів, пропаганди насильства і жорстокості (ст.4), контрольні органи (ст.3). Органами уповноваженими давати оцінку кіно- і відеопродукції щодо наявності в ній порнографії, жахів, пропаганди насильства і жорстокості мали бути Головна художньо-експертна комісія при Міністерстві культури і мистецтв України, Художньо-експертна комісія при Міністерстві культури і мистецтв Автономної Республіки Крим, художньо-експертні комісії при управліннях культури обласних (міських у містах Києві та Севастополі) державних адміністрацій і художньо-експертні комісії при відділах культури районних державних адміністрацій.

Принциповим моментом законопроекту було те, що застосування закону мало будуватися на заявочному принципі. Тобто, суб'єкт, що здійснював телевізійне мовлення, або показ кіно-, відеофільмів сам зобов'язаний був контролювати їх відповідність вимогам закону. У разі виникнення сумнівів щодо наявності у розповсюдженій кіно- і відеопродукції порнографії, жахів, пропаганди насильства і жорстокості, суб'єкт повинен був звернутися до відповідної комісії за експертним висновком. Отримання до початку розповсюдження такої продукції висновку художньо-експертної комісії відповідного рівня про відсутність у розповсюдженій кіно-, відеопродукції порнографії, жахів, пропаганди насильства і жорстокості мало звільняти цього суб'єкта від відповідальності.

В розділі 2 - організація діяльності художньо-експертних комісій визначався їх склад (ст.5), регулювалося забезпечення діяльності художньо-експертних комісій (ст.6), порядок розгляд заяв і прийняття експертних висновків (ст.7)

У ст. 8 було врегульовано оскарження і перегляд висновків художньо-експертної комісії, в ст. 10 визначалася плата за проведення експертизи (вона залежала від того хто проводив таку експертизу. Якщо це була Головна художньо-експертна комісія, то заявник мав сплачувати 100 мінімальних розмірів заробітних плат, на регіональному рівні плата складала 30 мінімальних розмірів заробітних плат, а на районному -10). Дивно, але в законопроекті, компетенція художньо-експертних комісій (ст.9) визначалася після ст. 8, у якій регулювався порядок оскарження і перегляд висновків художньо-експертної комісії.

В 3-ому розділі - відповідальність за розповсюдження кіно-, відеопродукції, що демонструє порнографію, жахи чи пропагує культ насильства і жорстокості містилася лише одна стаття (ст.11), у якій містилася лише відсилочна норма, відповідно до якої, за розповсюдження

кіно- і відеопродукції, що демонструє порнографію, жахи чи пропагує культ насильства і жорстокості мала наступати кримінальна відповідальність на підставі статей 211 і 211-1 Кримінального Кодексу України.

Потрібно зазначити, що 11 листопада 1999 року народний депутат України І. С. Чиж також зареєстрував проект Закону України «Про захист суспільної моралі від продукції, що пропагує насильство, жорстокість, порнографію чи підбурює до вчинення терористичних злочинів» №1122-д. Однак з огляду на те, що він був 19 жовтня 2001 р. ним же замінений новим законопроектом №1122/П під назвою «Про захист суспільної моралі» [6], ми не будемо в даній статті аналізувати цей законопроект.

14 грудня 1999 року у Верховній Раді України розглядався доопрацьований проект Закону України «Про захист суспільної моралі» з урахуванням проектів народних депутатів Костицького та Медведчука. Доповідав з цього питання голова Комітету Верховної Ради України з питань свободи слова та інформації Іван Чиж. У своїй промові він зазначив, що проект закону вже перезрів. І зазначив, що поштовхом до його розробки були численні колективні звернення обласних, районних, міських рад, трудових колективів, громадських організацій, закладів освіти, культури, охорони здоров'я, науки, окремих громадян. Також він звернув увагу, що необхідність прийняття такого закону була викликана також зусиллям кіно-, відео та аудіопродукції, друкованих засобів масової інформації, що пропагують порнографію, насильство та жорстокість, і безконтрольним її розповсюдженням серед населення, особливо серед неповнолітніх. Він також повідомив, що неконтрольоване поширення такої продукції на внутрішньому ринку України, її доступність негативно впливають на стан фізичного та духовного розвитку молодого покоління, розбещують свідомість неповнолітніх, призводять до ускладнення криміногенної ситуації в державі. Звернув увагу, що майже в кожній третій області держави збільшилось число злочинів, скоєних на ґрунті сексуальної розпусти та розбещеності, зокрема зґвалтувань. Також він зазначив, що над згаданим проектом працювала велика група фахівців - науковців, психологів, людей, що працюють безпосередньо з "важкими" підлітками, працівників Генеральної прокуратури України і так далі. Крім того, він підкреслив, що на цей законопроект був позитивний висновок науково-експертного управління Верховної Ради України, а також позитивний у цілому висновок Інституту психології. З огляду на це він просив підтримати законопроект.

Також він відзначив, що проект Закону України «Про захист суспільної моралі» враховував законопроекти з цієї проблеми народних депутатів України Медведчука і Костицького. Підкреслював, що Європейський суд неодноразово розглядаючи скарги, пов'язані з проблемою введення обмежень на радіо- і телепередачі, у яких містяться елементи насильства, жорстокості та порнографії, наголошував на

необхідності введення обмежень на подібну продукцію і в національних законодавствах європейських країн.

Крім того, він посилався і на норми міжнародного права. Так, він посилався на ч. ст. 10 Європейської конвенції з прав людини, ст. 29 Загальної Декларації прав людини, ст. 19 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права.

Він акцентував увагу і на тому, що проект закону передбачає порядок, а також простий та дійовий механізм державного регулювання та контролю у сфері обігу продукції, послуг і видовищних заходів суспільного характеру чи таких, що містять елементи насильства і жорстокості, і зобов'язує суб'єкта, який здійснює цю діяльність, самому звертатися до спеціальної експертної комісії з метою отримання експертного висновку щодо кіно-, відео- та друкованої продукції.

А якщо ж суб'єкт не провів експертизу продукції, яку він демонстрував, у тому числі видовищних заходів сексуального характеру, і були виявлені елементи порнографії, жорстокості та насильства, то суб'єкт мав нести відповідальність, передбачену статтями 211 та 211-1 Кримінального кодексу України. Якщо ж до такої демонстрації він отримав висновок про відсутність у ній елементів порнографії, жахів, пропаганди насильства і жорстокості, то кримінальній відповідальності він у будь-якому разі не підлягав, оскільки в його діях немає елемента складу злочину - вини.

Особливий акцент у своїй доповіді він зробив на тому, що Вища рада та експертні комісії діють на засадах самофінансування - за рахунок коштів, отриманих від ліцензійної діяльності та штрафних санкцій за порушення законодавства про захист суспільної моралі. Тому створення такої системи не потребує залучення коштів із бюджету.

Він також звернув увагу, що згаданий проект дуже складний, тому автори над ним працювали більш як півроку, оскільки в ньому вперше виписували деякі дефініції. Також він зазначив, що участь в роботі над законопроектом брали і представники Комітету з питань культури і взагалі представники практично всіх комітетів Верховної Ради, фракцій і груп.

Після обговорення законопроекту він був поставлений на голосування. Але "за" проголосувало лише 103 народних депутата. За пропозицію відправити проект на доопрацювання для розгляду його в повторному першому читанні проголосувало спочатку 174 народних депутати, а потім 179. У зв'язку з цим було прийняте рішення переголосувати його 15 грудня [4]. Що і було зроблено.

Однак і 15 грудня пропозицію головування прийняти законопроект у першому читанні підтримало лише 103 народних депутати [5]. Після голосування відбулося обговорення згаданого вище законопроекту. Де висловлювались критичні зауваження на його адресу. Так, приміром, член Комітету Верховної Ради України з питань свободи слова та інформації В.І. Понеділко категорично виступав проти ст. 24 законопроекту, в якій, з

його точки зору, були написані просто кумедні речі. Власник магазину, в якому продавалися предмети еротичного характеру (гумові фалоси, вібратори тощо) повинен був символами або в інший спосіб зобразити функціональне призначення цих речей. І попросив авторів законопроекту, щоб вони зобразили функціональне призначення вібратора на трибуні. І лише після цього пообіцяв проголосувати за проект у першому, другому і третьому читаннях одразу [5].

Після обговорення законопроекту головуєчий знову поставив на голосування питання про відправлення законопроекту на повторне перше читання. Лише з четвертої спроби "за" проголосувало 234 народних обранці (1-ша спроба – 185 «за», 2-га – 182, 3-тя – 215) [5].

Таким чином, 15 грудня 1999 року Верховною Радою України була прийнята Постанова «Про проект Закону України про захист суспільної моралі», відповідно до якої Комітету Верховної Ради України з питань свободи слова та інформації доручалося доопрацювати проект Закону України «Про захист суспільної моралі» з урахуванням зауважень і пропозицій, висловлених народними депутатами України, та внести його на розгляд Верховної Ради України на повторне перше читання [1].

Висновки. Таким чином, можна стверджувати, що в 1998-1999 роках питання захисту суспільної моралі нарешті стають предметом розгляду народних депутатів України. Про що свідчать законопроекти подані В.В.Костицьким, В.В.Медведчуком, І. С. Чижем. Однак з огляду на складність правового регулювання суспільної моралі в зазначений період на законодавчому рівні це питання так і не було врегульовано.

Використані джерела:

1. Постанова Верховної Ради України «Про проект Закону України про захист суспільної моралі». - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
2. Проект Закону України «Про захист громадської моралі та психіки людей від негативного впливу теле-, кіно-, відеопродукції».- Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=4019
3. Проект Закону України «Про недопущення розповсюдження кіно- і відео-продукції, що демонструє порнографію, жахи, чи пропагує культ насильства і жорстокості».- Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=4913
4. Стенограма засідання Верховної Ради України від 14 грудня 1999 року. - Режим доступу : http://www.rada.gov.ua/zakon/skl3/BUL34/141299_45.htm
5. Стенограма засідання Верховної Ради України від 15 грудня 1999 року. - Режим доступу : http://www.rada.gov.ua/zakon/skl3/BUL34/151299_46.htm
6. Проект Закону України «Про захист суспільної моралі». – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=7085

Рецензент: д.ю.н., професор Баймуратов М.О.